

FOUCAULT I LA HISTÒRIA

I

La història: un mot i un problema. Com tots els mots, pren el seu significat de les relacions establertes amb el seu context. És i no és. És en tant que no és. És allò que en fem. Com a problema es fa més palès el seu vessant ideològic i polític. En fem el que en fem, l'acció (el contingut) de ben segur que podrà ésser titllada d'interessada políticament, manipulada per una ideologia. I és que entre el *logos* i el *discurrere* hi ha una identitat originària, i per això la forma del discurs és l'única veritat possible. Una veritat contradictòria. Una veritat que ha perdut el seu lloc: ara és sotmesa al poder, al discurs del poder.

En aquest estat, doncs, entrarem en un discurs, en un poder, en una veritat: en una història.

II

«La genealogia no s'oposa a la història, sinó a una determinada història, la teològica.» El projecte genealògic de Foucault no refusa la història, sinó que la utilitza per a no caure en l'enganyifa de l'origen, de la recerca de l'origen. Qui cerca l'origen, cerca la identitat replegada en ella mateixa, allò que de bell antuvi ja era. Si darrera les coses hi ha alguna cosa, no és pas la identitat d'elles mateixes, ans al contrari, hom hi troba la dispersió i el conflicte. Cercar, doncs, l'origen és cercar el mite i buscar la veritat. La genealogia es complaurà en la discontinuïtat, oblidant allò que faci recordar la linealitat del destí i la teologia de la predestinació. Prendrà interès per la procedència (no vista des d'un origen), tenint sempre ben

present que l'acció no serà fonamentadora de l'existent: mostrarà que fins i tot té moviment la immobilitat. Esmicolarà el que és més sencer. Ensenyarà la irracionalitat de la raó. Així descobrirem que el cos (i tot el sistema fisiològic) és emmotllat pels costums i les creences: els hàbits dels pares, i llurs creences, són el patró del cos de l'infant: alteració del sistema nerviós i de la respiració; alimentació dèbil; orientació interessada de les activitats psico-somàtiques i sexuals. La història, doncs s'inscriu en el propi cos bo i emmotllant-lo a ritmes de treball i repòs, de festes i excessos, verins i aliments. I no solament el cos! Descobrim com s'esquinça aquella unitat transcendental que recobria, talment un vel, el temple del subjecte. L'observem fit a fit, ja davallat, allotjant-hi al bell mig la seva pròpia ruptura. Esmicolat, ens adonem de la seva estructura històrica que, atzarosament, ha pres el paper central del saber. Ara se li ha clos el seu regnat, ja se li ha descobert l'enganyifa. Amb la mort de l'home, mor també el teleologisme, la identitat, la veritat com a reconeixement. També mor l'humanisme burgès que ha esdevingut justificador d'institucions i pràctiques massa sovint repressores. I, en el condol, no hi descobrim un «home nou» (la justificació d'un nou ésser coherent i subjecte de les seves activitats), sinó un nou plec del saber, una dissolució. La desaparició del subjecte dol, i més a aquells qui n'havien fet senyera i fonament de tot saber. Ens calen noves nocions, nous discursos. Ens plantejarem de nou el propi discurs i la pròpia història. La vella història serà, ara i a ulls nostres, malintencionada. El subjecte li havia donat una continuïtat i una teleologia fonamentadores. A la vella història li descobrim un punt de vista suprahistòric, una linealitat maliciosa, una reconciliació i un reconeixement que creu trobar-lo arreu. El vell historiador pressuposa una veritat eterna, una consciència idèntica a ella mateixa, una forma de temps indignant. Ell mateix es troba col·locat fora de la història, en el propi apocalipsi. Pretén d'ésser objectiu tot recolzant-se en les causes finals, i no s'adona que aquesta objectivitat és una mixtura de voler i de saber. La història no és reconeixença i reminiscència, no ha de recolzar en la continuïtat, en la tradició, ni en el supòsit del subjecte. La història serà paròdica i destructora de la realitat. Dissociarà i destruirà identitats. Sacrificarà el subjecte de coneixement. I és que «el saber no és fet per a comprendre, és fet per a fendre». El saber, la història, és una arma. I com a tal és usada. Història i poder estan estretament lligats. Tot el saber és poder i tot poder és saber. El discurs, el llenguatge, els mots, són descoberts com a poder: no com una forma del poder, sinó com el mateix poder.

La història serà la interpretació del (d'un) sistema de regles (no substituïdores, sinó legitimadores de la violència). La història serà un joc d'interpretació d'interpretacions. La història es troba en el si de la semiosi il·limitada.

III

El discurs del vell historiador es mou preguntant-se i establint relacions entre esdeveniments. Cerca la unió necessària entre dos fets. Explica quina

és la continuïtat on es troben lligats els successos i els dona una significació de conjunt. L'arqueologia de Foucault, contràriament, s'interessa per l'aïllament de nivells, pel tipus de sèries, per la periodització d'aquestes sèries, per les relacions que es poden establir entre elles. S'interessa, també, per una cronologia de gran abast on inserir altres continuïtats que no siguin esdeveniments. Foucault no s'interessa per les «èpoques» ni pels «segles», sinó pels fenòmens de ruptura i per les interrupcions, tot detectant-les per entre les preteses linealitats contínues. Les seves anàlisis mostren la falsedat i arbitrarietat d'aquelles formes metodològiques.

Són diverses les classes d'interrupcions o ruptures explicitades com a requisits per a l'elaboració d'un treball d'anàlisi històrica.

1) *Actes i llinars epistemològics*: actuen sobre el saber. Fan entrar els coneixements en un nou tipus de temps, bo i desvinculant-los de les primeres motivacions i dels precursors. Assenyalen un nou tipus de racionalitat.

2) *Desplaçaments i transformacions dels conceptes*: ens demostren que la història d'un concepte no és la història d'una racionalitat cada cop més accentuada, la història d'un polir-se constant. Hom posa l'atenció en les regles de transformació i d'ús.

3) *Eskales micro- i macroscòpiques*: els fets de la història de la ciència i llurs conseqüències són distribuïts d'una manera particular.

4) *Redistribucions recurrents* de les ciències i de llur història a mesura que llur present es modifica. Així suren diversos passats, diverses possibilitats d'encadenament, diverses jerarquies i moltes possibles determinacions per a només una ciència.

5) *Unitats arquitectòniques* dels sistemes (d'una obra, d'un llibre, d'un text). Hom posa l'accent sobre les coherències internes, sobre les deduccions encadenades, oblidant les «generacions», els «grups», les «escoles»...

Amb aquests propòsits la història ja no cercarà continuïtats i teleologies. La metodologia històrica es complaurà en el llinar, en el límit, en les transformacions i en les mutacions. Observarà els documents amb ull clínic i amb atenció mesurada, treballant-los des del més pregon. Els elaborarà tot distingint-hi els diversos nivells, ordenant-los, organitzant-los, retallant-los i distribuïnt-los. Establirà les unitats i les sèries pertinents tot descobrint-ne les relacions. El vell historiador havia après que el document li narrava la veritat, la veritat sobre els fets que relatava i la veritat sobre la pròpia autenticitat. El document era «el llenguatge d'una veu reduïda, ara, al silenci». Hom reconstruïa el document a partir d'aquella visió. La història era reclosa en la memòria. Interrogar d'una nova manera els documents comporta diversos efectes:

A) *Efectes de superfície*: ruptures en la història de les idees, actualització dels períodes llargs, establir sèries, fixar-ne els límits, les relacions i formular-ne la llei. Després, hom mostrarà les relacions entre sèries. Hom trencarà amb la linealitat i amb el camí que menava a l'origen.

B) *Noció de discontinuïtat*: l'historiador caduc detestava la discontinuïtat i l'abolia. Ara, d'una forma paradoxal, es mostra a diversos nivells. No és la mateixa discontinuïtat la que l'historiador opera per a poder analitzar, la que es conclou de la seva descripció, la que és objecte de la investigació i

la que individualitza sèries. I és que el vell historiador la pressuposava: era absent i present en el seu propi discurs.

C) *La història global deixa pas a la història general.* La història global pretenia de mostrar-nos el conjunt d'una civilització, el significat d'una societat. Descrita així, la història global pressuposa que entre tots els seus elements es pot establir una xarxa homogènia de relacions causals i analògiques; que la civilització descrita és empesa per una forma d'historicitat mare, els fruits de la qual prenen ple sentit en la causalitat. Donava per entès que la història pot éser dividida en gran unitats cohesionades des del seu interior mateix. La història general es pregunta per la legitimitat de les relacions entre sèries i llurs relacions, es demana pels efectes dels desplaçaments i per les diverses temporalitats. La història general és un espai de dispersió.

D) *Altres problemes metodològics:* construcció d'un corpus coherent de documents. Establiment d'un principi d'elecció. Explicitació dels elements pertinents i del nivell d'anàlisi. Especificació del mètode d'anàlisi i plasmació de les relacions que permeten la caracterització d'un conjunt.

IV

La majoria de professionals de la història han estat molt crítics amb els treballs i amb la metodologia de Foucault. Els més ben intencionats l'aproparen a la història quotidiana. D'altres, a la història de les idees. Foucault sempre ho negà. L'acusaren d'utilitzar documents poc fiables i que un historiador no hauria utilitzat mai. Hom li digué que en feia un gra massa, de la racionalització; que donava poca importància a la resistència que presenten els hàbits del passat i que malden per no desaparèixer. Deien que subestimava el desordre i el caos. Hom li ha dit que a voltes es precipita en les anàlisis, bo i quedant-se en generalitats. Hom l'ha acusat de prescindir de verificacions sociològiques i cronològiques. Hom ha afirmat que no sempre percep totes les realitats del passat des del seu interior. En resum: hom li recrimina la falta de rigor cronològic i la percepció confusa de l'objecte tractat, l'oblit de la regla de pertinença i absències d'elements importants, apreciacions arbitràries i grans contrasentits.

En cap moment nosaltres no voldriem entrar en la discussió d'aquests temes. Però allò que sí que volem constatar és el desnivell epistemològic que hi ha en el mètode de Foucault i en el dels historiadors professionals. Si no hi ha entesa entre ells és, precisament, a causa de la distància epistemològica que els separa: mentre que els historiadors volen esbrinar el passat dels homes en societat, Foucault pren interès per l'empiricitat, la verificabilitat i la falsificabilitat dels discursos i del marc teòric que els fa possibles. Els historiadors pretenen una línia de progressió acumulativa pròpia de cada societat. El nostre autor destaca els fenòmens de ruptura, de desplaçament i de transformació dels conceptes. Intenta mostrar les unitats arquitectòniques dels sistemes. Els historiadors distribueixen d'una manera uniforme la cronologia, movent-se així, en una història teleològica. Foucault no es lliga a una cronologia: cada problema té el seu *tempo*

propi: és una història recurrent. Per als historiadors, la història té un subjecte: l'home en societat (o la massa). Foucault destaca la mort del subjecte humà, convertint-lo en objecte per a la història. La història no serà, als ulls de Foucault, coneixement, sinó que es destaca com a camp de dispersió. Els historiadors defensen la història com un coneixement positiu. I és que ambdós parteixen d'un principi epistemològic diferent: els professionals de la història prenen com a tema general de les seves anàlisis «la societat». El tema general de Foucault és el discurs veritable o el discurs fals, el discurs verificable o falsificable i els efectes de realitat que comporta. «Fer la història de «l'objectivació» d'aquests elements que els historiadors consideren donats objectivament (l'objectivitat de les objectivitats, m'atreveixo a dir), és el tipus de cercle que m'agradaria de recórrer».

V

Presoners de la història, presos d'un no-res. Closos en el caprici de l'atzarositat joganera: mots i més mots teixists en harmònica cadena. Follia. Absència de nostàlgia per la perla perduda. Actes, només actes sense rostre. I mots! *I que ens deixin en pau pels mots!*

I si el discurs de Baudrillard (o el de Cioran) fos més poderós que el de Foucault? Llavors, devorats tots els seus fruits, qui sap si Cronos, endut per la fam, començarà un nou festí: s'alimentarà d'ell mateix, de la història. Potser així la història té fi? O millor: la història es dissol en el procés d'alliberament (veloç) que fa perdre contacte referencial amb la realitat? Cada esdeveniment és empès per una velocitat de difusió total, esmicolat en partícules atòmiques que li donen la velocitat de no-retorn i així es perd per sempre més. La història queda enllà. L'esdeveniment no tindrà una conseqüència, ni mai tornarà per a ensenyar-nos el seu sentit ocult. La velocitat informativa satura les masses, que esdevenen passives per excés. La seva inèrcia neutralitza la història, talment una esponja. D'aquesta manera la història perdria la velocitat d'alliberament. I si la fi de la història fos inscrita en els seus inicis? I si el discurs de Cioran (o de Baudrillard) fos més poderós que el de Foucault?

Ignasi ROVIRO